

SİYASAL KATILIM DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Seçuk AKINCI¹

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, sivil toplum kuruluşlarının katılım aracı olup olmadıklarını ortaya koymaktır. Siyasal sistemlerde ve toplumsal yapılarda meydana gelen gelişmelerle birlikte sivil toplum kuruluşları, gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde, demokratik siyasal yaşam için giderek daha da önemli hale gelmişlerdir. Bu sonucu ortaya çıkaran nedenlerin neler olduğu hakkında, katılım düzeyleriyle ilgili farklı görüşler vardır.

Anahtar Kelimeler: Sivil Toplum, Sivil Toplum Kuruluşları, Siyasal Katılım.

A REVIEW on POLITICAL PARTICIPATION LEVEL

ABSTRACT

The purpose of this study, the participation of civil society organizations is to determine whether the vehicle. In the political system and social structure with the developments occurring in the non-governmental organizations, both national and international levels, for democratic political life have become increasingly important. This result reveals the reasons about what is happening, there are differing opinions regarding the level of participation.

Keywords: Civil Society, Nongovernmental Organizations, Political Participation.

¹ Dr. Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, selcuk.akinci@ktu.edu.tr

GİRİŞ

Ülkemiz gibi demokratik geleneğin sorunlu olduğu ülkelerde; demokrasinin gelişmesi, devlet uygulamalarının denetlenmesi ve siyasal katılımın gelişmesi için büyük anlam yüklenen sivil toplum kuruluşlarının, bu anlamı yitirmemeleri için oldukça dikkatli ve duyarlı davranmaları kaçınılmaz bir gerekliliktir. Topluma karşı sorumlu olan sivil toplum kuruluşlarının tüm süreçlerde olabildiğince şeffaf olma, katılıma açık tutumlarını, demokratik işleyici önceleyici yaklaşımlarını ve fon kaynakları peşinde koşan değil, “devlet” uygulamalarını denetleyen pozisyonlarını muhafaza etmeleri var olmalarının gereğidir. Nitekim sivil toplum kuruluşu tanımlarından biri de şöyledir: bir ülkede yurttaşların ortak ilgi, ortak çıkar, ortak özelemleri için devlet dışında yan yana gelerek kendi entelektüel maddi potansiyellerini birleştirdikleri, çaba gösterdikleri katılım biçimlerine sivil toplum kuruluşu diyebiliriz. Bununla birlikte diyebiliriz ki tüm sivil toplum kuruluşlarının ortak özelliği: aktif yurttaşların katılım aracı olmalarıdır.

1.SİYASAL KATILIM

1.1.Siyasal Sistem

Siyasal sistem kavramını açıklamak için en temel basamak olan sistem kavramına kısaca değinmek yerine olacaktır. Sistem kavramı, Sosyal Bilimler sözlüğünde, “birbirine bağımlı unsurlardan oluşan bütün; sınır ve amaçları önceden planlanmış eylemler, işlevler öğeler ve ilişkiler bütünü; belirli bir işi ya da amacı gerçekleştirmek için gerekli unsurları bir araya getirip bir bütün olarak birbirine bağlı ve uyumluluk içinde çalışmalarını sağlayan düzenek”² şeklinde üç farklı tanımla ifade edilmektedir. Öztekin ise, genel bir sistem tanımlaması yaparak, sistem kavramını “birbirlerine karşılıklı bağımlılıkları bulunan ve karşılıklı ilişkiler içinde olan nesnel dizisi”³ olarak ifade etmektedir. Öztekin’in söz konusu tanımı, sistem içindeki öğelerin bağımlı ve karşılıklı ilişkilerinde belirli bir bütünlüğün bulunmasına dikkati çekmekte ve sistem kavramının temel yapısını ortaya koymaktadır. Benzer bir tanımlama yapan Arı’ya göre ise sistem “aralarında düzenli ilişkiler bulunan, ortak özelliklere sahip ve birinde meydana gelen bir değişikliğin diğerlerini de etkilediği bağımlı değişkenler dizisi” dir.⁴ Bu iki tanımlama ışığında sistem kavramının iki temel özelliğinin bulunduğu söylenebilir. Bu temel özelliklerden ilki bağımlılık, ikincisi ise düzen temelli ilişkiler bütünü olmasıdır. Burada bir sistemin işleyişi, söz konusu ilişkilerdeki bağımlılık nedeniyle herhangi bir öğede ortaya çıkan bir aksaklık yahut bozulma sonucu, düzeninde meydana gelecek bozulma nedeniyle aksayabilir. Sistemin işleyişi için öğelerin hem kendilerinin hem de karşılıklı ilişkilerinin bir düzen içinde gerçekleşmesi önemli bir unsurdur.

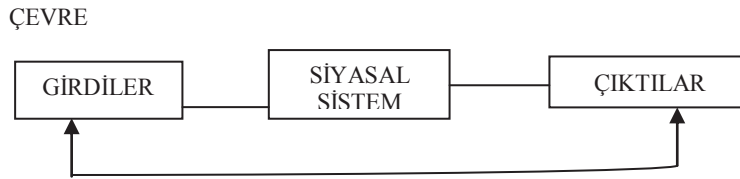
² Demir-Acar, Sosyal Bilimler Sözlüğü, Vadi Yayınları, Ankara 1997, s.201

³ Ali Öztekin, Siyaset Bilimine Giriş, Siyasal Kitabevi, Ankara 2000, s.201

⁴ Tayyar Arı, Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika, Alfa Yayınları 3. Baskı Ekim 1999, s.81

Siyasal Sistem kavramı ise, söz konusu sistem kavramı analizlerine bağlı olarak “toplumların kollektif amaçlarını belirlemek ve gerçekleştirmek üzere geliştirdikleri bir örgütler dizisi olarak tanımlanabilmektedir.”⁵ Tekeli ise, siyasal sistemi aralarında karşılıklı ilişkisi bulunan çok sayıda unsurlardan meydana gelmiş karmaşık bir bütün olarak ifade etmekte ve siyasal sistem olarak adlandırılan bütünü ise toplum üyelerinden gelen girdiler (inputs) ve siyasal otoritelerden gelen çıktılarla (outputs) varlığını devam ettirdiğine dikkatleri çekmektedir.⁶ Tekeli belirttiği siyasal sistem yapısı, Easton’ un basitleştirilmiş sistem modelidir. Öztekin’in de belirttiği gibi “siyasal sistem kavramını siyasal sistemi analiz (ayrıştırma) bağlamında ele alan siyaset bilimcilerinin basında David Easton gelmektedir. Yazar “The Political System”, “A. Fromework Political Analysis”, “Systems Analysis of Political Life” gibi eserleriyle oldukça büyük ilgi uyandırmıştır.”⁷ Easton’un söz konusu çalışmalarıyla ortaya koyduğu siyasal sistem modelinde, “girdiler çıktılar ve geri tepme kavramlarının sistem analizi yönünden taşıdığı önem çok büyük olup analizin temelini oluşturmaktadır.”⁸ Easton’un söz konusu sistem modeli aşağıdaki şekilde özetlenmiştir:

Şekil 1. Easton’un Siyasal Sistem Modeli

Kaynak: David Easton The Political System (1953), A Framework for Political Analysis (Englewood – Cliff, 1965), A System Analysis of Political Life (Newyork 1965)’den aktaran: Maurice Duverger, Siyaset Sosyolojisi, Çev: Şirin Tekeli, Varlık Yayınları, İstanbul s.237

Şekilden de da anlaşılacağı gibi bireylerin talepleri sonucu oluşan girdiler ve alınan kararlarla oluşan çıktılar arasında gelişen ilişkiler bütünü siyasal sistem olarak değerlendirilmektedir. Duverger’in de ifade ettiği gibi “incelenen siyasal sistem ile çevresinin ilişkilerini iki tür öge sağlar. Bunlar çevreden gelen ve sisteme itici bir güç veren “girdiler” ile sistemin girdilere cevap seklinde çevreye gösterdiği tepkiyi dile getiren “çıkıtlar” dır. Çıkıtlar çevrede bir tepkime (retroaction) yaratır ve yeni girdilerin doğmasına yol açar. Sistem bunlara yeni çıkıtlarla cevap verir ve bu sibernetik devre ilkesine uygun olarak sürer gider.”⁹ Söz konusu modeli bir girdi – çıktı süresi olarak değerlendiren Taşdelen de bu durumda siyasal sistemin varlık nedeni ise, “bir siyasal sistemin varlık sebebi yani siyasi faaliyetlerin ortaya çıkması fert ve grupların toplum

⁵ Gabriel Almond, Comparative Politics Today: A World View, Boston Little, Brown and Co., 1974, p.4’den aktaran: Turan İltter, Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış, Der Yayınları, 3. Basım, İstanbul 1986, s.16.

⁶ Şirin Tekeli, David Easton ve Genel Sistem Teorisi, Güryay Matbaacılık, İstanbul 1976, s. 141 –142

⁷ Öztekin, a.g.e., s.204-205.

⁸ Esat Çam, Siyaset Bilimine Giriş, Der Yay., İstanbul, 1995, s.340.

⁹ Duverger, Maurice, Siyaset Sosyolojisi, Çev: Şirin Tekeli, Varlık Yayınları, İstanbul s.234

tarafından bütünü ile karşılanamayan taleplerinin olması.”¹⁰ şeklinde belirlemektedir. Tüm bu anlatılanlar ışığında siyasal sistemi, bireylerin talepleri ile yani girdilerle bunun sonucunda siyasal otorite kaynaklarının aldığı kararların oluşturduğu çıktılar arasında gelişen bağımlı ve düzenli ilişkiler bütünü olarak algılamak yanlış olmayacaktır. Sistemin düzen varsayımı nedeniyle, taleplerle alınan kararların birbirini tam olarak karşılamaması ise onu siyasal sistemin devamlılığını sağlayan bir mekanizma olarak karşımıza çıkarmaktadır.

1.2. Siyasal Katılım

Siyasal Sistem söz konusu biçimde açıklandıktan sonra siyasal sistem içerisinde temel ilişkilerden birini oluşturan ve çalışmamızın bu bölümünde ayrıntılı bir şekilde ele alacağımız siyasal katılım kavramını açıklamaya çalışacağız.

Siyasal katılımı, pek çok sosyal bilim kavramı gibi üzerinde uzlaşmış tek ve ortak bir tanım bulunmayan bir kavramdır. Ortak ve evrensel bir tanımlamanın yapılamayışını Uysal, üç temel nedene bağlayarak açıklanmaktadır. Uysal’a göre “bu durumun nedenlerinden bir kısmı katılmanın hem gelişmekte olan hem de gelişmiş sanayi toplumlarında demokrasinin islerlik kazanmasına ilişkin çeşitli çabaları içeren bir süreç olarak kabul edilmesinden doğmaktadır. Diğer bir kısım sorun, katılma ile demokrasinin özdeşleştirilmesinden, katılmanın yalnızca demokrasiye özgü bir olgu olarak kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır. Ortak tanım ve kuram bulunmayışının diğer bir nedeni ise günümüzde katılmanın daha çok uygulamaya yönelik oluşudur. Ulusal yerel yönetimler ya da çalışma yasamı gibi farklı alan ve düzeylerde, her birinin kendi amacına, yapısına ve ilişkilerinin doğasına uygun işlevsel tanımların yapılmasıdır. Böylece katılma uygulamalarının normatif, süreçsel ve davranışsal yönü, içinde yer aldığı alanla sınırlı kalarak, hem evrensel bir tanıma ulaşılmasını hem de ortak bir kuramın geliştirilmesini engellemektedir. Uygulamaya yönelik oluş bir yandan da katılmanın ele alındığı kuramsal çerçevenin kendi değişkenleri içinde incelenmesine neden olarak ortak bir kavrama ulaşılmasını daha da zorlaşmaktadır.”¹¹

Siyasal katılma kavramı konusunda, Uysal’ın da işaret ettiği tanımsal ve kurumsal çeşitlilik nedeniyle, söz konusu kavramı tanımlama çabalarını temel özellikleri bakımından üç ana grupta toplayarak inceleyebiliriz. Zira literatüre bakıldığında, siyasal katılım kavramının, bazı tanımlamalarda siyasal karar mercilerini etkilemeye yönelik davranış türü, bazı siyasal tutumları ve yönelimleri de davranılsa birlikte içine alan bir kavram olarak ele alındığı görülmektedir. Bu çerçevede bir diğer siyasal katılma ise tutum ve davranış temelinden ziyade kavramı otorite ilişkisi ve karar verme süreci çerçevesinde ele alan görüştür. Biz çalışmamızın bu kısmında, söz konusu bu üçlü

¹⁰ Taşdelen Musa, *Siyaset Sosyolojisi*, Kocav Yayınları, İstanbul, Mart 1997. s.85.

¹¹ Birkan Uysal, “Siyasal Katılma ve Katılma Davranışı Üzerinde Ailelerin Etkisi” *Amme İdaresi, Dergisi*, Cilt 17, Sayı 4, s.109-110; Ayrıca Bkz: Birkan Uysal, *Siyasal Katılma ve Katılma Davranışı Üzerinde Ailenin Etkisi*, TODA_E Yayınları, Ankara 1984, s. 83

gruplandırmayı, çeşitli tanımlarla örneklendirerek, şüphesiz mevcut tanımların tamamı olmamakla birlikte, belli başlı birkaç tanımlama ile siyasal katılma kavramının kavramsal analizi ortaya koymaya çalışılacaktır.

Siyasal katılım kavramını bir davranış türü olarak ele alan tanım grubuna ilişkin, ilk olarak Ersin Kalaycıoğlu'nun siyasal katılım tanımını ele alacağız. Kalaycıoğlu ile ilgili eserinde siyasal katılma kavramını, "kişinin otonom olarak yaptığı tercihler ve verdiği kararlar sonucunda siyasal karar mevkilerine gelecek olanları veya bu mevkileri ellerinde bulunduranları etkilemek üzere yaptıkları eylem ve faaliyetler"¹² olarak tanımlamaktadır. Söz konusu tanımda, amacı siyasal karar mevkilerine gelecek ya da bu mercileri ellerinde bulunduran kişileri etkilemek olan her türlü davranışı siyasal katılım olarak değerlendiren bir görüş dikkatleri çekmektedir. Ona göre davranışın bu açıdan legal ya da illegal olması da önemli değildir. Birey illegalde olsa, söz konusu amaca yönelik tüm faaliyetleri ile siyasal katılımı gerçekleştirmiş olarak kabul edilmektedir. Kalaycıoğlu bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: "bir siyasal partiye oy temini için çevredekileri ikna etmeye çabalayan bir kişinin, belli siyasal partiye oy veren kişinin, belli bir siyasal partiye para bağışlayan, o siyasal partinin kampanya ve mitinglerinde yer alan, bir siyasal göreve adaylığını koyan, bir siyasal cinayet isleyen bireyin de siyasal katılma faaliyetinde veya eyleminde bulunmakta olduğu iddia edilebilir... Suikasta, hükümet darbesine, isyan ve ihtilale katılan kişi, başkalarının etkisiyle de olsa buna kendi gönüllü tercihiyle katıldığı takdirde siyasal yasama katılmış olarak kabul edilebilir."¹³ O halde Kalaycıoğlu'nun söz konusu görüşüne göre, yasal ya da yasadışı, bir eylemin siyasal katılım olarak kabul edilmesinin iki temel şartı söz konusudur. Bunlardan ilki amacının siyasal karar mercilerini etkilemek olması, ikincisi ise bireyin başkalarının tesiri söz konusu olsa bile kendi iradi kararıyla giriştiği bir faaliyet ya da davranış olmasıdır.

Benzer bir siyasal katılım yaklaşımı ise Verba, Nie ve Converse de dikkatlerini çekmektedir. Verba, Nie ve Converse Siyasal Katılma kavramını, "vatandaşların hükümet yetkilerinin seçimini ve onların yaptıkları işleri doğrudan ve dolaylı olarak etkilemek amacıyla giriştikleri yasal eylemler"¹⁴ olarak tanımlamaktadır. Burada Ersin Kalaycıoğlu'nun siyasal katılım görüşünde yasadışı eylemleri de katılma kavramı içine dâhil eden anlayışının tersine Verba, Nie ve Converse siyasal katılmayı bir davranış olarak tanımlamakla birlikte, yalnız yasal faaliyetleri bu davranışların kapsamına dâhil ederek Kalaycıoğlu'na nazaran daha sınırlı bir çerçevede siyasal katılımı ele almaktadır.

Siyasal katılım kavramını siyasal karar mercilerini etkilemeye yönelik davranışlar olarak değerlendiren bir diğer tanımlama ise Özbudun'un siyasal katılım tanımıdır.

¹² Kalaycıoğlu, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, Siyasal Eylemlerin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, 1998 s. 10.

¹³ Kalaycıoğlu, a.g.e., s. 10-11

¹⁴ Norman H. Nie, Sidney Verba, Philip Converse vd., Siyasal Katılma Kamuoyu ve Oy verme Davranışı, Çev. İlder Turan – Tuncay Karamustafaoğlu, S Yayınları, Ankara 1989, s. 1'den aktaran: Görmez, a.g.e., s. 35.

Özbudun atılmayı, “merkezi ve yöresel devlet organlarının personelini yahut kararlarını etkilemek üzere kendilerince ya da başkalarınca tasarlanmış, hukuki veya hukuk dışı başarılı veya başarısız eylemlere girişmeleri”¹⁵ şeklinde tanımlamaktadır. Özbudun’un söz konusu siyasal katılım tanımlamasında Ersin Kalaycıoğlu’na benzer bir biçimde legal ve illegal ayrımı yapmadan tüm davranışlar a siyasal katılıma dâhil ettiği görülmektedir.

İkinci grup siyasal katılım ise, bireylerin davranışları yanında onların tutum ve yönelimlerini de siyasal katılım dâhilinde değerlendiren tanımlardır. Bu gruba dâhil edebileceğimiz ilk görüş Münci Kapani’ye aittir. Kapani’ye göre, ”siyasal katıma, toplum üyesi kişilerin (vatandaşların) siyasal sistem karşısında durumlarını tutumlarını ve davranışlarını belirleyen bir kavramdır. Bunu sadece seçimlerle oy kullanmaktan ibaret sanmak eksik ve yanlış bir anlayış olur. Katılma, basit bir meraktan yoğun bir eyleme kadar uzanan geniş bir tutum ve faaliyet alanını kapsar”¹⁶ Kapani söz konusu tanımda bireylerin siyasal tutumlarının da siyasal sayılabileceği dikkatleri çekerek pek çok siyasal katılım seviyesinin bu açıdan belirleneceğini ortaya koymaktadır. Benzeri bir yaklaşımla Turan ise siyasal katılımı davranış temelli açıklayan görüşleri eleştirerek iki temel yönden eksiklik taşıdıklarını vurgulamaktadır. Ona göre bu tür algılanış biçimi birincisi kişinin siyasetle ilgi derecesi, kendini siyasal bakımdan etkin hissetmesi, çevresindeki insanlara güvenmesi gibi katılma ile ilgili çok yakın ilişkisi olan olgulara içermemesi ve ikincisi ise belirli bir amaca yönelik olmayan sembolik katılma türlerini ihmal etmesi bakımından yetersizlik taşımaktadır. Turan, söz konusu eksikliklerin giderilmesi için “siyasal katılım tanımına kişilerin siyasal ilgi, bilgi ve tutumlarını ekleyerek”¹⁷ temelde siyaset olgusunun da anlaşılmasının sağlamış olacağını altını çizmektedir. Yine siyasal katılımı davranışlar yanında tutum ve yönelimleri de göz önüne alarak açıklamaya çalışan bir değer siyaset bilimci ise Bülent Daver’dir. Daver siyasal katılmayı “bireyin siyasal sistem karşısındaki durumunu tutumunu ve davranışlarını gösteren bir kavram”¹⁸ olarak tanımlamakta ve söz konusu tutum ve davranışların farklı düzeylerde gerçekleşebileceğine ancak her ne şekilde olursa olsun bireylerin az ya da çok, siyasal hayata katıldıklarına dikkatleri çekmektedir.

Uysal, siyasal katılmayı yukarıda aktarmaya çalıştığımız iki tanım grubundan biraz daha farklı biçimde ele almaktadır. Uysal siyasal katılma kavramını, karar verme süreci ve otorite ilişkisi açısından incelenmektedir. Ona göre “ sistemin karar ve kontrol süreçleriyle ilgili oluşu nedeniyle katılma, sistem yönünden sürekliliğin sağlanmasına birey açısından karara verme ile ilgili bir süreç; siyasal sistemde bireyin elitleri kontrol ve etkilemesi anlamında katılma tarafları arasında eşitsizlik ve hiyerarşik farklılaşma bulunan bir otorite ilişkisi içerisinde gerçekleşmektedir. Böylece katılma, üst konumda

¹⁵ Ergun Özbudun, Türkiye’ de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma, Ankara Üniversitesi Yayınları, 1975,s.1-4.

¹⁶ Münci Kapani, Politika Bilimine Giriş, Bilgi Yayınevi, 13. Baskı, Ankara, s. 130 –131.

¹⁷ Turan, a.g.e., s. 69.

¹⁸ Bülent Daver, Siyaset Bilimine Giriş, Siyasal Kitabevi, 5. Baskı, Ankara 1993, s. 203

bulunan bir tarafın kararlarının etkilenmesi süreci olacaktır.”¹⁹ Dolayısıyla Uysal bir karar süreci ile ilişkilendirdiği siyasal katılma kavramını diğer yandan da otorite ilişkisi olarak açıklamaya çalışmaktadır. Uysal, bir başka çalışmasında siyasal katılma otorite ilişkisini şu şekilde açıklamaktadır., “siyasal katılma emretme gücü olan koyduğu kurallarla diğer sistemleri, bunun yanında toplumu bağlayan siyasal sistemle bu kurallarla icraat etmek zorunda olan halk arasındaki ilişkiyi ifade etmekte, dolayısıyla siyasal katılmada siyasal otoritenin sahip olduğu emretme gücünün paylaşımı söz konusu olmaktadır.”²⁰

Söz konusu tanımlar ışığında siyasal katılma kavramının sadece davranış ile sınırlandırılmayacağı ve Turan’ın da ifade ettiği gibi siyasal ilgi, siyasal etkinlik gibi çeşitli tutumlar ile yakın ilişkili bir kavram olarak görülebilir. “Bir obje, kavram, sembol veya duruma karşı, geçmişten gelen öğrenilmiş bazı bilgiler ve tecrübelerle dayanan zihinsel karakteristik sonucu bireyin gösterebileceği fiziksel tepkinin zihindeki hazırlık yani plan aşaması”²¹ olarak da tanımlayabileceğimiz tutumlar, çalışmamızın ilgili bölümünde de işaret edildiği ve söz konusu tanımda da vurgulandığı gibi davranışlar la yakın ilişkili yapılardır. (Daha öncede belirtildiği gibi) tutumların bilinçsel, duygusal ve davranışsal olmak üzere üç temel ögesi bulunmaktadır. Bir örnekle ilerleyecek olursak “mesela bir insanın sağ partiler iktidar olduğunda ülkeye fayda sağlayacağını aksine zarar getireceğine düşünmesi, o insanın siyasal tutumunun bilişsel ögesini meydana getirmektedir. Bu doğrultuda aynı insanın sağ partilerden hoşlanmaması ve sol partilere sempati duyması siyasal tutumlarının duygusal ögesini oluşturmaktadır. Arkadaşının bir sağ partiye oy vermesini veya sağ partiler lehine herhangi bir çalışmaya girişmesini istememesi ise siyasal tutumunun davranışsal ögesiyle ilgili olmaktadır.”²² Dolayısıyla siyasal tutumlar ve davranışlar arasındaki yakın bağlantı göz önüne alındığında, siyasal katılım kavramı; bireylerin siyasal sistem içerisinde, sisteme ilişkin olarak sahip oldukları tutumsal duruşlarını, yönelimlerini ve yine sistemin işleyişine ilişkin otorite mercilerine etkilemek, alınan kararları yönlendirmek amaçlı girişilen tüm faaliyet ve davranışlarını, bir arada ifade eden bir kavram olarak tanımlanabilir. Bu biçimi ile daha sonra ele alacağımız siyasal etkinlik, güven, siyasal güdü gibi katılımla son derece ilişkili bir takım faktörleri de kapsayan bir siyasal katılım tanımı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2. SİYASAL KATILIM DÜZEYLERİ

Bir sistem üzerinde, birey daha öncede belirttiğimiz gibi az ya da çok katılımda bulunur. Bireylerin toplumsal yaşama doğal olarak bir eğilimi bulunduğu görüşünden hareket eden Aristo’ ya göre “insan zoon polizikon”dur. Yani toplumsal – siyasal bir

¹⁹ Uysal, a.g.m., s. 112-113.

²⁰ Birkan Uysal, “Siyasal Otorite, Laiklik Katılma, Amme İdaresi Dergisi, C.14, s. 62- 63

²¹ M. Küçük Kurt, Uluslararası Turizm ve Türkiye’ yi Tanıtma Stratejisi, Akevler Akdeniz Bilimsel Araştırma Merkezi Yayını, İzmir 1988, s.75’ den Akt: Ahmet Kalender, Siyasal İletişim: Seçmenler ve İkna Stratejileri, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, Şubat 2000, s.29

²² Kalender, a.g.e., s.30.

hayvandır.”²³ Ağoğulları ilgili eserinde insanın toplumsal yaşama doğal eğilimi bulunmasının nedenini onun akla sahip bir yaratık olarak adaleti, hukuk üzerine kurulu bir toplumu, kısaca siyasal yaşamı arzulama”²⁴ kullanmaktadır. O halde bireyler siyasal sisteme söz konusu doğal eğilimleriyle dâhil olarak, sistem içerisinde yerlerini almaktadır. Ancak şüphesiz ki siyasal toplumun bir üyesi olarak bireylerin, her birinin eşit düzeyde siyasal katılımı gerçekleştirilmeleri olanaksızdır. Zira bireylerin, siyasal topluılaştırma sürecini nasıl geçirdikleri, toplumun Siyasal Kültür yapısı, sosyal ekonomik yapısı vb. pek çok neden siyasal katılım düzeylerini farklılaştıran faktörler arasında değerlendirilmelidir. Kapani’ nin de belirttiği gibi, “katılma basit bir meraktan yoğun bir eyleme kadar uzanan geniş bir tutum ve faaliyet alanını kapsar. Toplum üyelerinin hepsi şüphesiz ki siyasete karşı aynı ilgiyi göstermezler.”²⁵ Bu nedenle siyaset bilimcilerinin çeşitli ölçütler temelinde bireylerin siyasal katılım düzeylerini inceleyerek, gruplandırdıkları görölmektedir. Dolayısıyla bu yönde yapılan belli başlı birkaç çalışmaya kısaca değinmenin, bireylerin siyasal katılım düzeylerinin çalışmamızın çerçevesi açısından ortaya konması hususunda geniş bir bakış açısını yansıtmayı açısından yararlı olacağı konusundayız.

2.1.Lester W. Milbrath’ a Göre Siyasal Katılım Düzeyleri

Milbrath, siyasal faaliyetlerin gerçekleştirilmesinin zorluk derecesi kriterine göre bir siyasal katılım düzeyi sınıflandırması ortaya koymaktadır. Milbrath, zor alandan kolaya olmak üzere üç tür siyasal katılım düzeyi belirlemektedir. Milbrath’ a göre bunlar yapılması en zor eylemler (gladiatorial Activities) geçiş eylemleri (transitional activities) ve yapılması en kolay eylemlerin oluşturduğu izleyici faaliyetler (spectatar activities) gruplarıdır: Aşağıdaki şekilde Milbrath söz konusu gruplandırmasında oynadığı faaliyetleri sıralamaktadır.²⁶

Tablo 1. Milbrath’ın Siyasal Katılım Düzeyi Hiyerarşisi

• Kamusal bir görev ya da bir siyasal parti içinde görev sahibi olmak.
• Bir görev için aday olmak.
• Siyasal amaçlı para temin etmek.
• Önemli bir parti toplantısına katılma.
• Aday belirleme toplantısı.
• Strateji toplantısı.
• Siyasal bir partide aktif bir üye olmak.

²³ Aristoteles, Politika, Çev. Mete Tuncay, Remzi Kitapevi, İstanbul 1975, s. 9’ dan aktaran: Mehmet Ali Ağaoğulları, Kent Devletinden İmparatorluğa, İmge Kitapevi, Ekim 1994, Ankara, s.316.

²⁴ Ağaoğulları, a.g.e., s.318.

²⁵ Kapani, a.g.e., s.131.

²⁶ Lester W. Milbrath, M. L. Goel, Political Participation ; How and Why Do People, Get Involved in Politics ?, Rand Mc Nally College Publishing Company, Chicogo 1977, p.p. 18-21

• Zamanı siyasal bir kampanya da sarf etmek.
• Bir mitinge ya da toplantıya katılma.
• Bir parti ya da odaya para yardımında bulunmak.
• Kamu görevlileri veya siyasal parti lideriyle temasta bulunmak.
• Bir parti ya da aday rozeti taşımak, arabasına bunu yapıştırmak.
• Bir kişiyi belirli bir yönde oy vermesini sağlamak için iknaya çalıştırmak.
• Bir siyasal tartışma başlatmak.
• Oymaya katılmak.
• Kendini siyasal dürtülere (uyarılara) karşı açık tutmak.
• Hareketsiz – Kayıtsızlar (Apechetics)

Milbrath'ın söz konusu siyasal katılım düşüncelerine bakıldığında, siyasal dürtülere açık olmaktan, siyasallar partide aktif bir görevde bulunmaya kadar pek çok faaliyet ve tutum, bireyin siyasal katılımına dâhil edilmektedir. Milbrath söz konusu faaliyetlerinin sıralamasının da seçimden seçime, zamandan zamana veya ülkeden ülkeye değişebileceğinin de altını çizmektedir.²⁷ Zira Milbrath söz konusu gruplandırılmasını eylemlerin zorluk derecesine göre yapmaktadır. Dolayısıyla bireylerin söz konusu davranışları gerçekleştirmeleri, bu açıdan seçim dönemlerine, zamana ve ülkeden ülkeye farklılaşarak kolay, zor ya da geçiş grubuna dâhil edilebilecektir. Kalaycıoğlu Milbrath'ın söz konusu sınıflandırmasında, eylemlerin zorluk derecelerini (enerji sarfiyat bakımından) temel ölçüm aracı olarak ele alınmasını eleştirmekte ve zorluk ve kolaylığın sistemden sisteme hatta sistem içinde topluluktan topluluğa fark göstermesi nedeniyle özellikle karşılaştırmalı araştırmalarda kullanılmasının güvenilir sonuçlara ulaşılmasını engelleyebileceğini belirtmektedir.²⁸

2.2. Verba ve Nie'nin Siyasal Katılım Düzeyleri

Bir başka sınıflandırma biçimini ise Verba ve Nie, Amerikan vatandaşları üzerinde yaptıkları bir araştırmada ileri sürmüşlerdir. Bu sınıflandırma biçiminde Verba ve Nie altı tür siyasal katılım düzeyi belirlemektedir. Bunlar sırasıyla şu şekilde özetlenmektedir:²⁹

a.Siyasal Sürece Hiç Katılmayanlar: Bu kişiler siyasette hemen hemen hiç ilgilenmemekte, seçimlerde oylarını dahi kullanmaktan kaçınmaktadırlar.

²⁷ L. W. Milbrath, a.g.e., p.21

²⁸ Ersin Kalaycıoğlu, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, Siyasal Eylemlerin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, 1998 s.11, 12

²⁹ Sidney Verba, Norman H. Nie, Participation in America, Political Democracy and Social Equality, Herper and Raw, New York 1972'den aktaran; Turan, a.g.e., s.74

b.Salt Oy Kullananlar: Oldukça geniş bir vatandaş kitlesi için siyasal katılma seçimden seçime oyunu kullanmaktan ibaret kalmaktadır.

c.Kişisel Sınırlı Katılmalar: Bazı kimseler oylarını kullanmaya ek olarak, daha çok kişisel sorunlarını çözmek üzere özellikle devlet memurları bulunmaktadır.

d.Topluluk Düzeyinde Katılmalar: Bazı vatandaşlar çevresel ya da belirli toplumsal sorunların çözümü için kısmen bireysel olarak fakat genellikle öğretmenler, gruplar aracılığıyla siyasal süreci etkilemeğe çalışmaktadırlar.

“Son grup vatandaş ise sıraladığımız faaliyetlere ek olarak, siyasal partilerde görev almakta, her türlü siyasal faaliyette yer almaktadırlar.”

Ana yapısına bakıldığında Milbrath'ın gruplandırmasına benzer bir durum dikkati çekmektedir. Zira Milbrath'ın sınıflandırmasında olduğu gibi siyasal faaliyetlerin en kolaydan, en zor ve kapsam bakımından geniş olana doğru sıralandığı görülmektedir. Ancak söz konusu sınıflandırmanın evrenselliği konusunda, İter Turan bu sınıflandırmanın ABD için anlamlı olmakla birlikte evrensel geçerliliğinin olmayabileceğinin de altını çizmektedir.³⁰

2.3 Robert Dahl'ın Siyasal Katılım Düzeyi Sınıflaması

Siyasal Katılma Düzeylerini farklı bir sınıflandırmaya tabi tutan Dahl, dört tür siyasal katılım düzeyi belirlemektedir.³¹ Bunlar:

“ **İlgi** :Siyasal olayları izleme derecesini içermektedir.

Önemseme:Siyasal olaylara verilen önem derecesini ifade etmektedir.

Bilgi :Siyasal olaylarla ilgili olarak sahip olunan veriler olmaktadır.

Eylem :Siyasal karları etkilemek için gösterilen çabaları içermektedir.”

Dahl, siyasal katılım açısından toplumu da; “a) Siyasal olmayan tabaka, b) Siyasal Tabaka, c) İktidar Peşinde Koşanlar, d) iktidar Sahipleri” olmak üzere dört gruba ayırmaktadır.³² Katılma problemi açısından söz konusu gruplandırmada siyasal tabaka ile siyasal olmayan tabaka ayırımının önemli olduğunu belirten Kapani'ye göre “siyasal olmayan tabaka (apolitical strate) politik olaylar hakkında merak, ilgi ve bilgi sahibi olmayan ve eylemde bulunmayan kişiler, başka deyişle ilgisizler kategorisidir. Ancak hemen söylemek gerekir ki, bunlarla siyasal tabakalar arasında kesin bir sınır çizmeye imkân yoktur. Zira politikaya karşı genellikle kayıtsız olan bir kimsenin de zaman zaman,

³⁰ Turan, a.g.e., s.74

³¹ Robert A, Dahl, Modern Political Analysis, Englewood Cliffs, Prentice Hall, Inc. 1963, p.56, 57'den aktaran; Deniz Baykal, Siyasal Katılma, Bir Davranış İncelemesi, AÜSBF Yayını, No:302, Ankara 1970, ss.31-32; Ahmet Taner Kışlalı, Siyasal Sistemler, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara 1991, s.156

³² Dahl, a.g.e., p.56'dan aktaran; Münci Kapani, a.g.e., s.134.

geçici ve sınırlı da olsa bazı konularda bir siyasal ilgi gösterdiği, seçimlerde oy kullanıldığı görülebilir.”³³

2.4. Samuel Barnes ve Max Kease’in Sınıflandırması

Bireylerin siyasal yaşama katılımlarının farklı bir sınıflandırmasını ise Barnes ve Kease’in yapmış oldukları ikili ayırimda görmekteyiz.³⁴ “Onlar söz konusu faaliyetleri şu şekilde sınıflandırmaktadır:

a.Olağan Siyasal Katılma: Bunlar seçim süreciyle siyasal rejim tarafından konulmuş kural ve normlara uygun eylemlerden olur.

b.Olağandışı Siyasal Katılma: Bireyin siyasal amaçlara, özellikle de siyasal rejimin kural ve normlarına karşı çıkmak suretiyle giriştiği faaliyetlerden olan, toplu dilekçe, boykot, işgal, grev vb. gibi. Bunlar protesto ve baskı davranışı olarak ikiye ayrılır.

2.5. Deniz Baykal’ın Siyasal Katılım Düzeyi Sınıflandırması

Belirli bir düzeydeki siyasal katılmanın belirli bir yoğunlukta ilgi, önem, bilgi ve eylem gerektireceğini belirterek Dahl’in dördümlü ayırımını eleştiren Baykal’a göre siyasal katılım düzeylerinin arasındaki ayırimda belirleyici nokta “seçimlere katılıp katılmama, yurttaşın belirli bir siyasal programla ilgili oy verip vermemesidir.”³⁵ Ancak bununda ayrıntılı bir siyasal katılım düzeyi belirlemede yeterli olmayacağını belirten Baykal siyasal faaliyetlerin yoğunluklarına göre bir sınıflandırma yapmanın daha doğru bir seçim olacağını savunmaktadır. Baykal’ın söz konusu görüşü onu Milbrath’nın sınıflandırmasına benzer bir siyasal katılım düzeyi sınıflandırmasını ortaya koymuştur. Bu bağlamda Baykal üç tür siyasal katılım düzeyi belirlemiştir.³⁶

a.“Siyasal Olayları İzleme: Dergi, gazete, radyo, açıkoturum yolu ile siyasal olayları takip etmeyi, dinleyici sıfatı ile parti kongrelerine ve mitinglere katılmayı, özel temaslarda siyasal konularla ilgilenmeyi içine alır. Bu faaliyetlerin ortak niteliği ağırlığın siyasal hayattan haberdar olmaya yönelmiş olmasıdır.

b.Siyasal Olaylar Hakkında Tavır Takınma: Siyasal olayları izlemeden daha yoğun bir siyasal faaliyetleri ifade eder. Burada belli siyasal alternatiflerin yanında ya da karşısında tutum almak söz konusudur. Bu kitle haberleşme vasıtaları yolu ile yapılabileceği gibi özel temaslarda çerçevesinde de yapılabilir. Bu kategoride yer alan kişilerin özelliği, siyasal olayları izlemekle yetinmeyip, onlar hakkında tavır takınarak bunu açıklamak ihtiyacı hissetmelerinde, fakat siyasal olaylar yaratmağa kalkışmalarındadır.

³³ Kapani, a.g.e., s.134.

³⁴ Samuel Barnes, Max Kease (Der), Political Action, Mass Participation in Five Western Democracies, Sage Publications, California, 1979, pp. 42-49’dan aktaran; Ersin Kalaycıoğlu, Çağdaş Siyasal Bilim, a.g.e., ss.204-205.

³⁵ Baykal, a.g.e., s.31-32.

³⁶ A.g.e. s.33-34

c.Siyasal Olayların İçine Karışma: Siyasal katılmanın en ileri şekli, olayların içine bulunmak ya da bunlarda aday olmak, yürüyüş gösteri ve mitinglerde aktif bir şekilde olmak gibi faaliyetler bu kategori içinde sayılabilir. Burada artık siyasal olayları dışardan izlemek ya da kendi kontrolü dışında cereyan eden olaylar karşısında tavır takınmak değil bizzat siyasal olaylar içinde yer almak söz konusudur.”

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Siyasal katılımın biçimlerinden biri olan sivil toplum kuruluşları kısaca STK'lar, Batıdan başlayarak temsili demokrasilerde yönetim krizin baş göstermesi ve halkın yönetime doğrudan katılma isteminin artmasıyla toplumsal yaşamda önemli bir güç konumuna gelmişlerdir.

Batı Avrupa'nın tarihinde kavramsal olarak Antik Yunan'a kadar uzanan ve yurttaşlar toplumu anlamında kullanılan sivil toplumun kurumsallaşması modernleşme süreciyle mümkün olabilmiştir. Modernitenin getirdiği çatışmacı toplumsal yapı, toplumdaki farklı çıkar gruplarının siyasal karar mekanizmaları üzerinde baskı gücü kurma ihtiyacını ve dolayısıyla da STK'ların hızla kurumsallaşmasını olanaklı kılmıştır. STK'lar, liberal demokrasinin bütün kurum ve kurallarıyla toplumda işleyiş kazanması sonucu modern ve örgütlü yaşamın vazgeçilmezlerinden olmuşlardır.

KAYNAKÇA

Ahmet Kalender, Siyasal İletişim: Seçmenler ve İkna Stratejileri, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, Şubat 2000.

Ahmet Taner Kışlalı, Siyasal Sistemler, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara 1991.

Ali Öztekin, Siyaset Bilimine Giriş, Siyasal Kitabevi, Ankara 2000.

Birkan Uysal, “Siyasal Katılma ve Katılma Davranışı Üzerinde Ailelerin Etkisi” Amme İdaresi, Dergisi, Cilt 17, Sayı 4, s.109-110.

Birkan Uysal, “Siyasal Otorite, Laiklik Katılma, Amme İdaresi Dergisi, C.14, s. 62-63.

Birkan Uysal, Siyasal Katılma ve Katılma Davranışı Üzerinde Ailenin Etkisi, TODA_E Yayınları, Ankara 1984.

Bülent Daver, Siyaset Bilimine Giriş, Siyasal Kitabevi, 5. Baskı, Ankara 1993

Demir-Acar, Sosyal Bilimler Sözlüğü, Vadi Yayınları, Ankara 1997.

Deniz Baykal, Siyasal Katılma, Bir Davranış İncelemesi, AÜSBF Yayını, No:302, Ankara 1970.

Duverger, Maurice, Siyaset Sosyolojisi, Çev: Şirin Tekeli, Varlık Yayınları, İstanbul.

Ergun Özbudun, Türkiye’ de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma, Ankara Üniversitesi Yayınları, 1975.

Ersin Kalaycıoğlu, Çağdaş Siyasal Bilim Teori Olgu ve Süreçler, Beta Basım Yayım, İstanbul 1984.

Ersin Kalaycıoğlu, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, Siyasal Eylemlerin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, 1998.

Esat Çam, Siyaset Bilimine Giriş, Der Yay., İstanbul, 1995.

Lester W. Milbrath, M. L. Goel, Political Participation ; How and Why Do People, Get Involved in Politics ?, Rand Mc Nally College Publishing Company, Chicogo 1977, p.p. 18-21

Mehmet Ali Ağaoğulları, Kent Devletinden İmparatorluğa, İmge Kitapevi, Ekim 1994, Ankara.

Münci Kapani, Politika Bilimine Giriş, Bilgi Yayınevi, 13. Baskı, Ankara.

Norman H. Nie, Sidney Verba, Philip Converse vd., Siyasal Katılma Kamuoyu ve Oy verme Davranışı, Çev. İlder Turan – Tuncay Karamustafaoğlu, S Yayınları, Ankara 1989

Şirin Tekeli, David Easton ve Genel Sistem Teorisi, Güryay Matbaacılık, İstanbul 1976.

Taşdelen Musa, Siyaset Sosyolojisi, Kocav Yayınları, İstanbul, Mart 1997.

Tayyar Arı, Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika, Alfa Yayınları 3. Baskı Ekim 1999.

İlder Turan, Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış, Der Yayınları, 3.Basım, İstanbul 1986.